

Radivoj Rehar:

V maju.

Zrastle so, zrastle
trave zelene,
v travi so vzklike
rože rumene.

Pestri metulji
v krog so zleteli,
urni so murni
pesmi zapeli.

Rajajo v solncu
drobne mušice,
sladko dehtijo
mlade cvetice.

Cvetje in petje,
ringa in raja,
vse veselí se
lepega maja.

Ksaver Meško:

Pred sv. obhajilom.

V globoki ponižnosti ti govorim:
 »Gospod, nisem vreden, da prideš.«
 A v upanju ves drhtim in gorim:
 »Gospod, ti prideš...«

Svjatoslav:

Ptica pred gradom.

Jablana zelena stala
 je pred trdim gradom v cvetju,
 ptica je na njej jokala,
 je jokala v mladostju:

»Tvoji gosti polni vina,
 polne žita tvoje lehe,
 v dolu bolna je družina,
 nima hruha, nima strehel!«

Ptica z grada je zletela
 in v prepadih utonila.
 Grajski lovec z zvonkim strelom
 zdrobil ji je mlada krila.

Janko Samec:

Igra s prsti.

Kaj pa dela boter Juri? —
 Misli prede brez vretena
 pa ves dan le ta ga buri:
 ne doprede se nobena!

Jezen igro preobrne:
 Vníc obrača prste svoje,
 pa se zopet nič ne utrne —
 misel ujeti, pač težkó jel!

Pa od igre se utruði:
 Lastno glavo v roke vzame,
 v njo pogleda, se začudi,
 ker je polna prazne slame!

Češki spisal Jar. Fr. Urban, poslovenil Tine Debeljak:

Mladi Črnuta.

(Zgodba slovenskega dečka iz svetovne vojne.)

7.

Naša mala romarja sta prišla do utrdbe na Predelu, kjer sta morala pokazati sprovodne listine. Že sta šla mimo spomenikov z velikim levom, večnih prič o slavi domobrancev, ki so porazili Napoleona. Tu sta se za hip odpočila.

Z vrha sta se napotila počasi na Koroško. Rabeljsko jezero se je kot ožarjeno oko zasmejala nanju iz gozdnatih globin. Zagledala sta mali otoček na sredini, vso gladino jezerno... a že sta stopala niže in niže.

»Glej, Jerica, tam na drugi strani jezera, tam so že jarki italijanskih vojakov!« je opozoril Martinek sestrico. A komaj je to izrekel, sta že začula od tam nekaj streliv iz pušk. Straže so med sabo streljale. Jerica se je stresla od strahu in zbežala. Ovirala je ni niti cula na rami.

»Teci, da naju ne ustrele!« je prestrašeno priganjala brata, ki se je globoko zagledal v gladino jezera, ob čigar bregu so se natiho razbijali valovi.

Martinek je ugibal zamišljen nad jezerom, koliko dela je bilo treba, preden so prekopali pod to zeleno ploskvijo podzemeljski rov, ki veže Log z Rabljem in po katerem vozi električna železnica.

Ko stoji tako zamišljen, mu blisne v glavo, kaj bi se zgodilo, ko bi se nenadoma udrlo dno jezera... In že sliši v duhu grozno bučanje vode, bruhajoče v podzemeljske rove, strese se ob divjih krikih rudarjev, bežečih do izhoda, ki se v hipu spremeni v mravljisčce med sabo se borečih ljudi za samoohrano...

Prevzame Martinka ta misel in srečnega se začuti, da mu ni treba v ta pekel...

Gresta dalje. Čez par minut sta ob samotnem jezeru, stopita mimo žičnih ograj, za katerimi preže bradati obrazi vojakov, in zavijeta na cesto ob šumeči žilici do Rablja.

Na planini za reko sta naletela na pastirja s čedo kozá. Ne opazila bi ga bila, da ni pel žalostne pesmi, ki je oba prevzela:

Vse je veselo, kar živi,
mene pa srce boli.
Pa zakaj si srce žalostno,
ker zmiraj si veselo b'lo?
Zdaj pa pojdem v puščavo
na to goro visoko — —
— — — — —

»Poje, kot bi mislil na naju dva,« je tiho pripomnil Martinek Jerici in postal žalosten.

Pa ni se dolgo vdajal vtisom. Vedel je: svet ni, da bi človek na njem povešal glavo, ampak da neboječe, z dvignjeno glavo in dobrim srcem koraka naprej.

»Jerica, zdaj ti pokažem, kje smo prej živeli, kje si se rodila in kje počiva najina mamica,« reče Martinek in stopi v Rabelj. Pot mu je tekel s čela in Jerica-ubožica je bila vsa izmučena.

Uzrla sta »Kraljevski vrh« z mnogimi odprtini v rove. Pozornost je vzbujal zlasti visoki stolp, odkoder je bilo slišati škripanje in cviljenje škripev, po katerih so vzdigovali železne vozičke in jih spet spuščali v globel.

»Glej, tukaj si prišla na svet!«

»Pa zakaj smo šli proč odtod?« je vprašala deklica in široko odprla sive oči.

»Ker nam je dala babica hišico v Logu,« je pojasnil Martinek in pokazal na veliko zgradbo, iz katere je tekla zamazana brozga od svinčene rude in se izlivala v modrojasno žilico, ki je še dolgo pot tekla tako skaljena.

»V tej-le tovarni je delala mamica; prala je svinčeno rudo,« je razlagal deček.

»Mislila sem, da se pere samo perilo,« se je čudila Jerica.

»Ti bom že še kdaj pripovedoval o tem. O, kolikokrat sem bil tam z mamico! Pa slovenski nisem smel govoriti!«

»Ali je sramotno, govoriti po slovensko?«

»Ne, Jerica! Sem ponosen, da sem Slovenec. Toda tukaj v tovarni je bilo prepovedano. Hoteli so, da bi Slovenci govorili le nemški in se tako ponemčili. Ko boš starejša, boš že razumela. — Pojdi, poglejva rajši tja!«

Martinek se je nejevoljno okrenil od tovarne in pokazal na drugo stran, kjer se je na malem prostoru dvigal preprost spomenik. Po leseni brvi sta prešla na drugi breg žilice.

»Tukaj, Jerica, je še leta 1910. stala rudniška bolnica. Če je kdo izmed delavcev obolel, so ga poslali sèm. Nihče ni slutil, da je bila hiša izpodkopana. Nekega dne pa se je pogreznila vsa bolnica in so končali vsi, ki so bili v njej. Tedaj je umrla tudi naša mamica. Niti mrtve je atek ni videl. Spi v tem globokem grobu. Ta spomenik pa stoji na mestu, kjer so nesrečniki našli svoj grob.«

Jerica se je ozrla na kamen in na kovinasto ploščo, kjer so bila urezana imena. Zagledala se je na malo gredo rožic ob njem in segla po drobni mačehi.

Utrgala je rožico za spomin in jo toplo poljubila.

Martinek je videl vse to in je poln nežnosti in genotja šepetnil:

»Naredi križek, Jerica, in pojdiva!«

Dekletce se je nagnilo preko ograje, napravilo križek iz rožic in se oprijelo Martinka, kot bi se balo. Martinek pa je pokleknil in poljubil trdo zemljo. Bilo mu je, da bi jokal. Občutil je vso težo zapuščenosti;

spoznal je ob materinem grobu, da sta z Jerico popolni siroti. Atek spi na onem bregu tega vrha, mamica pa tu. Tako blizu oba, a vendar tako daleč!

»Pojdiva, Jerica!« reče in vstajajoč prime sestrico za roko.

»Počakaj še malo! Tako dobro mi je pri mamici,« zaprosi Jerica. Odvrže culico in sede na peščeni kamen, ki obrobja rožno gredo.

Martinek se ni jezil, sedel je zraven in moral praviti Jerici o mamici, kako je bila dobra in ljubezniva.

Za hip sta šla pogledat še tudi k rovu, nato pa nadaljevala pot. Slučajno je tedaj pripuhal mimo vojaški avtomobil, vozeč sodčke nabojev v Trbiž. Martinek se je spomnil, kako dolgo pot imata še z Jerico pred seboj in zasmilila se mu je sestrica, da bo morala toliko sveta prehoditi s culo v roki. Zato se je ojunačil, stopil par korakov naprej in glasno poprosil šoferja:

»Bodite tako dobri in popeljite naju! Greva v Trbiž.«

Šofer se je ozrl na otroka in njuni bremen in se ju usmilit. Ustavil je avto in jima rekel, naj prisedeta. Martinek je najprej odvrzel culo, posadil Jerico gor in nato je zlezal še sam na avto. Šofer je pognal in odbrzela sta otroka v svet, nevedoča, kaj ju še čaka.

Jerica je neprenehoma izpraševala. Zdaj jo je zanimala Žilica, zdaj spet lesena šola, ki so jo postavili iz Rablja sem v zatišje, kajti večkrat je tja udarila granata; tam se je spet čudila zakajeni gostilni, katere dvojezični napisi so včasih vabili turiste. Zdaj so bili v njenih prostorih nameščeni ujeti Rusi, katerim je bila poverjena uprava ceste. Za gostilno se je začela cesta nižati in po romantično-krasnih, gadje zvitih zavinkih se je spustila v dolino, ki ima v dnu vas Mrzlo vodo. Čez kratek čas je avto že brnel po trbiških ulicah.

Zagledali so Gornji Trbiž z razstreljenimi hišami; hipoma preleteli mesto, kjer so se gnetle množice vojakov in ujetnikov, in že so se vzpenjali po serpentinah navzgor... Na bregovih, kjer so se v leskovih grmovjih stiskali ujetniki, je žalostno zevalo polno lukenj, ki so jih izkopale italijanske granate.

Sunkoma se je avto ustavil. Bili so na postaji. Otroka sta se zahvalila šoferju in stopila v čakalnico. Polno ljudi se je gnetlo tam, največ vojakov. Jerica je bila vsa iznenadena. Toliko je doživela danes, da se ji je od tako različnih vtisov kar vrtelo v glavi.

Na postaji bi bila morala čakati Martinek in Jerica nekaj ur. Pa ker jima je bilo v tej gneči nekako dušiče, sta pohitela v mesto, da si ga ogledata. Zablodila sta celo čez visoki železniški most k navpičnemu spomeniku. Jerica se je tresla od bojazni, ko je stopala ob Martinkovi strani čez visoki most, napet čez grozno globino, kjer je bučala Žilica v barvitem slapu. Pri spomeniku vojaka, ki upira svoj pogled v smer proti Pontafllu, sta sedla in Martinek je vzel iz kožaste torbice kos hleba in sira. Bila sta oba že res lačna. S tekom sta jedla. Pri vojaških barakah v bližini sta se napila še vode in vrnila sta se na postajo.

Ko se je ozrl Martinek s ceste proti postaji naokoli in videl slikovitost divjehrasnih Alp, je opazil za prvim gričkom Kraljevski vrh, in v isti smeri je bil kraj, kjer sta bila tako srečna... Na levo pa se je dvigal mogočni Mangart v vsej krasoti in lepoti...

Šele zdaj je privozil vlak iz Kranjske gore, da nadaljuje pot proti Beljaku. Martinek in Jerica sta pokazala listine, sedla v vlak in se odpeljala proti novemu domu.

Jerica je utrujena zaspala na Martinkovih ramah. Naporna pot in obilica novih vtisov sta jo zmagali; preveč je bilo zanjo.

Martinek se je naslajal na pokrajini, ki je bežala mimo njega, in pre-mišljeval, kako bo stric Šimen razsodil o nadaljnji njegovi bodočnosti... Prej kot je mislil, je moral prestopiti. Zaspala Jerica pa ni hotela izstopiti in je spravila tako Martinka v zadrego. Končno jo je le prepričal, pobral culici in se presedel v novi vlak, ki je že čakal. Jerica ni več zaspala. Bila je pa zadremana in razmršena. Pa čim bliže sta bila cilju, tem bolj se ji je jasnili obraz. Ko je pa sprevodnik z rezkim glasom zaklical: »Latschach!« in je Martinek rekel, da so to slovenske Loče, sta bila prva iz voza.

Stopila sta na zemljo svojega novega doma.

8.

Z veseljem ju je pozdravil stric in v joku ju je privila k sebi teta. Culici sta odložila, zravnila hrbte in takoj sta se počutila kot doma, zlasti še, ko so pritekli bratrance Matija, André in Ivan.

Dolgo v noč je potem moral praviti Martinek o svoji poti in o vsem, kar je doživel v teh dneh. Samo to je bilo hudo Martinku, da je moral skoraj vse blago pustiti v domači koči. Pa tudi v tej zadevi je odločil stric, da pojde takoj, ko bo vojne konec, z vozom tja in pripelje sem pohoštvo.

Ko so šli spat, je zajel Martinka čar doma. Modro obrobljeni pernici sta se smejali na posteljah. Teta ju je pripravila, da bi se čutila otroka bolj doma. Martinek ni dolgo mogel zaspati. Telo mu je gorelo od utrujenosti, a še bolj so ga mučili spomini na dom. Končno je le zaspal.

Drugega dne so ga peljali bratrance k Blaškemu jezeru. Ko so se ozirali po Karavankah, se je Martinek spet užalostil, prav tako kot na trbiški postaji. Najrajši bi bil jokal.

Ko so se vrnili s sprehoda, je imel stric že svoj načrt. Peljal je Martinka na vrt in mu razkazal velike uljnjake, okrog katerih je brenčalo vse črno pridnih delavk. Pa pokazal mu je tudi satovje, kjer je bilo še polno medu.

»Glej, čebele so naše hraniteljice,« je opomnil dečku. »Če živé nas, bodo tudi tebe in Jerico. Dal te bom učiti za mizarja, da se naučiš dobro delati panje in mi tako pomoreš.«

Martinek je bil povsem zadovoljen.

Naslednji dan je peljal stric Martinka k mizarju Gregorčiču, razume se da Slovencu. Tam naj bi se učil. Martinek je z veseljem ubogal, ker je vedel, da dela zase in za Jerico. Ta posel ga je tako zanimal, da je ob vsakem prostem času pritekkel k uljnjaku in mislil, kaj bi se dalo zboljšati.

Tudi Jerica je bila zadovoljna. Sprijateljila se je takoj z drugimi otroki, ki so skupno hodili v šolo. Žal, da v nemško šolo. Čeprav so bile Loče pretežno slovenske, ni bilo ondi slovenske šole. Zato je vlogo domačega učitelja prevzel nase vrlo rad Martinek, in ni učil slovenščine samo Jerice, ampak tudi svoje bratrance, ki so že precej napredovali v svoji materinščini. Jerica je dobila v stricu in teti druge starše in v bratu junaškega variha, ki ni nikdar pozabil na očetove besede.

Stricu in teti pa tudi ni bilo žal, da sta sprejela sirotna otroka k sebi. Imela sta z njima le veselje.

Še na nekoga se je Martinek rad spominjal. Na vojaka Pavletiča. Njemu je takoj pisal. Tudi Pavletiču se je tožilo po dečku in mu je često pisal, kako oskrbuje očetov grob. Martinek je bil vesel, da se vsaj ta dobra duša sklanja nad očetovim in babičinim grobom.

Neko pismo Pavletičevo, ki je prispelo hkrati z Rakičevo, je pa užalostilo vse Črnutove. Sporočal je namreč vest, da so pri zadnjem obstreljevanju Loga italijanski letalci vrgli bombe, ki so zanetile velik požar. Prav na njihovi hišici da je ogenj požrl streho in uničil slikoviti vrtiček, kjer je prej rastle toliko rožic. Samo kameniti spodnji del, v katerem je bila staja za koze in shramba za orodje, da se je ohranil... Ogenj se je razširil tako hitro, da so mogli rešiti samo najnujnejše stvari.

Oba otroka sta zaplakala ob tej novici. Tako nista imela po starših ničesar več ko samo ta mrzla, molčeca groba...

Martinek je dobro čutil obup Rakičeve in ji je zato v soglasju s stricem odpustil dolg, da porabi denar za popravo. Imel je srce na pravem mestu.

Pretekla so leta. Umolknil je vojni srd in začeli so se plebišciti. Tvorile so se nove države, podjarmljeni narodi so kričali po svojih pravicah...

Martinek je zrastel v junaškega fanta in zavednega Slovenca, ki se ni zadovoljil samo s tem, kar je vedel, ampak je rad segal tudi po knjigi, da bi se kaj naučil. Dobro se je izvežbal v svojem obrtu, znal je ravnati z obličem in pilo in začel izgotavljati panje, ki so po svoji praktičnosti in dobri izdelavi dobili splošen sloves. Tako je postal Martinek koristen član družine, mladenič, ki je bil ponosen na svoje slovensko pokolenje. V trpljenju, ki ga je za to moral prestajati, je ojeklenel kot železo pod udarci. Beseda materina in očetova mu je bila zlata dediščina, svet zaklad, enako kot Jerica, ki se je medtem že razvila v lepo dekle.

Preko vseh zaprek, ki jih je moral premagati, je ostal Martinek npravno čist, resničen, samozavesten, značajan Slovenec. Prav zaradi teh lastnosti in dasi je še mlad, ga vsi rojaki visoko čislajo. Tudi starejši občani ga radi poslušajo. Zove jih na pogovore ali pa on hodi k njim, čita jim, prepričava jih in navdušuje... Pregovoril jih je, da se je večina njih zapisala v Družbo svetega Mohorja, ki izdaja slovenske knjige, in da se neboječce priglašajo za slovensko šolo, da bi precejšnja veja Slovencev, ki je po mirovnih pogodbah prisiljena, da biva v Avstriji, ne usahnila, ampak ostala živa, cvetela in rodila sad...

Martin je duhovni vodja slovenskega ljudstva v koroškem Podravju, dober sejavec, čigar trud ni bil in ne bo zastonj.

Francè Bevk:

Kako sem poslušal godbo.

Bil sem majhen, še prav majhen in zelo neumen. V poznejših letih so mi pravili o tem in so se mi smejali. Nisem poznal črk, jedva sem govoril, težko razumel, kar so mi povedali. Tudi hlačk še nisem nosil, ampak pisano krilce. Krilce je imelo dva žepa. V enem sem nosil okrogle kamenčke, da se je trgal, v drugem pa prazne polževe hišice.

Jedel sem in jokal; nisem imel drugega dela, zato sem bil baje zelo siten. Ko sem bil že velik, so mi pripovedovali, da sem se venomer obešal materi za krilo. Če sem jo videl, sem bil tiho. Moja mati je šla po delu, babica me je pestovala in me varovala. Pred hišo se je sušilo materino krilo in se napihovalo v vetru kakor balon. Jaz pa sem začel iztezati roke in jokati v krilo: »Mama, mama!« Nisem se dal utolažiti ne prepričati, da visi na drogu le krilo, ne cela mati. — Vidite, da sem bil zelo pameten.

O vsem tem so mi pozneje radi pripovedovali. Včasih se mi pa zdi, da se tega sam živo spominjam. Pa to ne more biti res. Le pripovedovanje mi je ostalo v tako živem spominu. Pripovedovanje o materinem krilu in pripovedovanje o tem, kako sem poslušal godbo v sivi skali.

Za našo hišo se dviga rob. Velik sklad skalovja, po katerem ne raste drugega ko mah, grmovje; spomladi šmarnice, v poletju divji nageljni. Tudi nagnoja je obilo. Žolto cvetje se družijo v velike šopke, da jih je krasota gledati. Ta rob je bil meni najvišja gora, kraj vseh skrivnosti, moj Robinzonov otok in afriška šuma iz najbolj divjih in čarovitih povesti. V tem robu leži kos zemlje, okrog in okrog s skalami obdan. Tam je njiva. Malo je prsti, a še ta je neplodna. Vsako leto so nanесли vanjo gnoja, jo prekopali, nasadili krompirja in fižola... Treba je bilo pleti, okopavati, da je zemlja borno rodila.

Mati je vzela v eno roko motiko, a mene v naročje. Babica je nesla motiko in odejico. Na levi strani njive je stala visoka skala, ki se je dvigala izdolbena kot lupina in se nagibala nad lastno senco.

V to senco je babica pogrnila odejico, mati pa me je posadila nanjo. Dali so mi belih kamenčkov, polževih hišic in krivenčast spaček drevesne korenine, ki mi je bil najlepši leseni konjič, in so mi dejali:

»Miren bodi! Vidiš, kako je lepo v sencu. Tu se igraj, hišico zidaj!...«

Mati je odšla v njivo, babica tudi. Obe sta se upogibali v zemljo, držali hrbte proti solncu, znoj jima je lil po obrazu. Motiki sta pele, slišni so bili čmrlji, metulji so letali po cveticah. Vetrič je šustel v listju trte, ki se je spenjala po skali, a radi sence nikoli ni rodila.

Ubogal sem, zidal hišico, se igral s polževimi lupinami, postavljaj konjička. Kmalu sem se pa naveličal, pogledoval na mater vedno pogosteje, slednjič zinil: »Mama!«

»Le lepo se igraj!«

Nak, zdaj pa nisem več ubogal. Malo po nogah, nekaj tudi po rokah, sem prilezel do njive. Preden se je mati zavedela, sem že grebel v rjavi prsti in ji silil pod motiko.

Babica in mati sta mi ukazovali, sta me prosili, naj se vrnem v senco, ker je solnce prehudo. Ne, nisem ubogal. Zdelo se mi je ob materi tako lepo, da nisem čutil pekočega solnca. Zavezala mi je ruto okrog glave. Vrgel sem jo proč. Kdo bi nosil žensko ruto!

Solnce pa je dejalo: »Čakaj, Francè, ker ne ubogaš!« Pritisnilo je in me peklo, da sem imel glavo vso vročo, lica rdeča in so mi kaplje znoja tekle po nosu. To mi je bilo le preveč, tedaj pa v jok in stok.

Mati me je dvignila in nesla v senco. To mi je bilo že prav, a jaz sem hotel, naj ostane mati pri meni. Ona pa, da mora pleti. Jaz takrat nisem vedel, čemu je treba delati, in sem hotel svoje.

Tedaj se je mati domislila nekaj pametnega in dejala:

»Tu ostani pa poslušaj, kako lepo godejo.«

To je bilo nekaj drugega. Nekoč je prišel v našo hišo kolednik, imel je gosli in je tako lepo godel, da sem se na peči sedé ves topil od blaženosti. Ko sem zdajci slišal od matere, da godejo, sem se vzradostil.

»Kje godejo?«

Mati je bila že pri motiki in mi je odgovorila z njive:

»V skali.«

»Kdo gode?«

»Možje.«

»Saj nič ne slišim.«

»Le tanko poslušaj, pa boš slišal.«

Bil sem tih in miren, še sopsti si nisem upal. Poslušal sem z ušesi in usti.

»Ali slišiš?«

Čmrlj je letal okrog mene in brnel svojo pesem. Vprašal sem:

»Ali je to, ki dela bzzzz...?«

»Ne, tisto je čmrlj; drugo je, le poslušaj dobro, dobro...«

Jaz sem verjel. Kar je bilo lepega, sem vse verjel. Poslušal sem dobro, dobro in se čez nekaj časa oglasil iznova:

»Mama, ali vi slišite?«

»Slišim,« je odgovorila mati.

»Tudi jaz slišim,« je pristavila babica.

Prisluhnil sem spet. V resnici, zaslišal sem godbo. Iz sive, z mahom porastle skale, iz globoke sence, iz njenega hlada se je odtrgalo nekaj jedva slišnega. Sprva se mi je le zdelo, da razločno slišim gosli, take gosli, kot jih je imel kolednik, ki je godel v naši hiši. Nato se mi ni le zdelo. Nežni glasovi so bili slišni; toliko, da sem jih ujel. Nato so narastli in prekipevali, še vedno tiho, prav tiho, skoraj neslišno, a sem jih razločil, kot da igrajo angelci, skriti v globini skalovja, daleč, daleč... in da prihajajo le medli glasovi do mene...

»Ali slišiš?«

Nisem se ozrl, odgovoril sem: »Majčkeno slišim...«

Mati in babica sta molčali in se mi tiho smejala. Nisem umaknil pogleda od sive skalnate stene, nisem nehal poslušati godbe, ki je tanko pojoča prihajala vame, mi brnela v glavi, trepetala v prstih mojih rok. Tako lepa, drhteča godba, da me je opijanila vsega, mi legla na trepalnice, ki so se omamno zapirale... in se zaprle... Godba je postala glasnejša. Imel sem občutek, da se pogrezam... Obstal sem na mehkih perotnicah glasov, ki so me ujčkali in plavali z menoj vse bliže božjim godcem. Nevidna roka me je zibala v globini skale, kamor sem se bil pogreznil. Okrog mene so sedeli angelci, igrali na gosli in se smejala. In njihov smeh je bil podoben smehu babice in matere...

Zaspal sem bil.

Ko sem se prebudil, sem ležal vznak na odejici. Odprl sem oči v solnce, uzrl skalo, njivo, mater in babico, njun smeh... Godbe ni bilo več...

»Ali si slišal, kako lepo godejo?«

»Slišal,« sem dejal. Bil sem miren, mislil sem na godbo...

To je bilo tistikrat, ko mi je bil krivenčasti spaček drevesne korenine najlepši konj. Od takrat tako lepe godbe nisem slišal nikoli več.

Bistriška:

Pesem otrokova.

Škrjančki nad razori
pojo, cvetice so nanizane
na zeleni vrvici in polzé
k solncu, drevje poje v
mladem brstju.

Mi otroci se igramo s
solncem, z rožami, z ze-
leno travo, in v tej igri
je naša mama.

Naše majčkene duše
iščejo pesmi, naše duše
stikajo za rožami, poslu-
šajo brstenje drevja. Kdo
bo zapel pesem, kdo bo
ukresal živo rožo, kdo
bo dahnil tiho srečo v
mlado brstje — nam? —
Povej ti? Ne veš? —

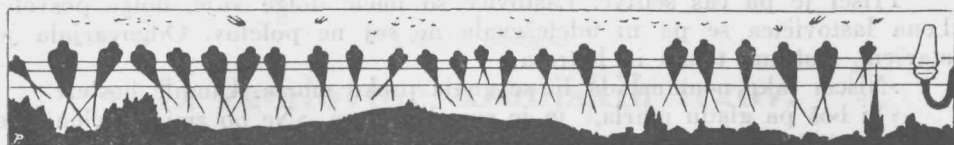
Oči so ti zgubljene v
daljo, polodprte ustnice
drhté, roke so širom od-
prte. Povej — kdo? —
Kdo zapel, kdo ukresal,
kdo sejal!? Jaz pa vem!
— — —

Najlepše pesmi poje
moja mama, najlepše
cvetje daje moja mama,
najglobljo srečo seje mo-
ja mama . . .

Saj je moja in tvoja
mama najglasnejša pe-
sem, najdivnejše cvetje,
najtišja sreča — meni in
tebi.

Mama je luč, ki nikoli ne ugasne v mojem srcu. Ona je svetnica v oltarju mojega življenja, živa pesem mojih izpetih in še ne izpetih dni; ona je največja sreča, najtišja lepota, najsvetlejšo bogastvo.

O mati! Ti velika svetnica, najmočnejša trpinka, ovenčaj moje življenje! Daj srcu moč, daj duši luč, da te bo vedno ljubilo, nikdar zatajilo, nikdar pozabilo!

Lea Fatur:

Lena lastovičica.

Za tramom nad vrati v hlev so imele lastovice gnezdo. Vsako pomlad so se vračale vanje, ga malo popravile in počedile in čakale mladičev. Anka in Jožko sta se čudila, koliko dela imata ata in mama lastovka, kadar zijajo iz gnezda štirje rumeni kljunčki. Rada bi bila otroka štela. kolikokrat priletita in odletita ata in mama, in koliko črvov, muh in gosenic prineseta mladičem, pa nista še hodila v šolo in sta znala šteti samo šele do deset.

Hlapec je povedal otrokoma: »Mladiči bodo kmalu godni; le glejta, kako jih bosta učila stara letati.« Res so začeli trije mladiči kmalu prhutati s perutkami in Anka je slišala, kako je rekla mama lastovka:

»Jutri bomo začeli! Gospodarjevi otroci hodijo v šolo, da se naučijo, kar jim je treba; me ptičke moramo pa same učiti svoje mladiče.«

Anka in Jožko sta vstala zgodaj, lastovice so pa že imele svojo »šolo«. Stara dva sta letala iz gnezda na bližnjo jablano, z jablane nazaj v gnezdo in sta vabila mladiče:

»Le pogum! Le za nama! Leti, ptiček, leti! Saj ne boš padlo, dete moje zlato, srček ti moj pernati... Le spusti se, ljubček... Tako!... Dobro bo... Kdor pride prvi, dobi mastno gosenco...«

»Čiv-piv-črrr!«

Mladiči so se stresli, se ozirali in spustili... Niso padli — prišli so na vejo in gledali presenečeni na prepad pod seboj. Tako trije. Četrti pa ni frfotal s krili in ni šel na rob gnezda. Zaman sta ga klicala ata in mama, zaman sestrice. Četrti je obsedel v gnezdu, kakor da je železna klada. Tam je ostal še več dni zaporedoma. Oni trije mladiči so že letali z jablane na tla in nazaj; lovili že v zraku mušice in grabili mravlje na deblu — pa si pripovedovali, kako velik in čudovit je božji svet; so se veselili, da bodo delali dolge izlete in se napotili celó na potovanje okoli sveta. Četrti je pa še vedno čepel v gnezdu, se pustil pitati od staršev in si mislil: »Naj bo svet še tako lep — v gnezdu je pa le najvarneje in najtopleje.«

Enkrat se je pa razjezila mama lastovica in je kregala lenega mladiča: »Zleti vendar, lenoba! Pride kmalu čas selitve in zato se je treba vaditi — sicer boš opešal in padel v morje.«

»Ne grem! Lahko bi padel na dvorišče in bi se ubil.«

»Le čakaj, lenoba, vržem te iz gnezda! Bom videla, če boš letel.«

Tako je zagrozila mama lastovica in res vrgla lenega mladiča s kljunom iz gnezda. Mladič je zafrfotal — in se oprijel veje. Ata in mama, sestre in vrabci in kure na dvorišču, Anka in Jožko — vsi so se smejali. Leni mladič pa je zafrfotal nazaj v gnezdo in je pravil, da je svet res čudovito velik, a najlepše je le doma v gnezdu.

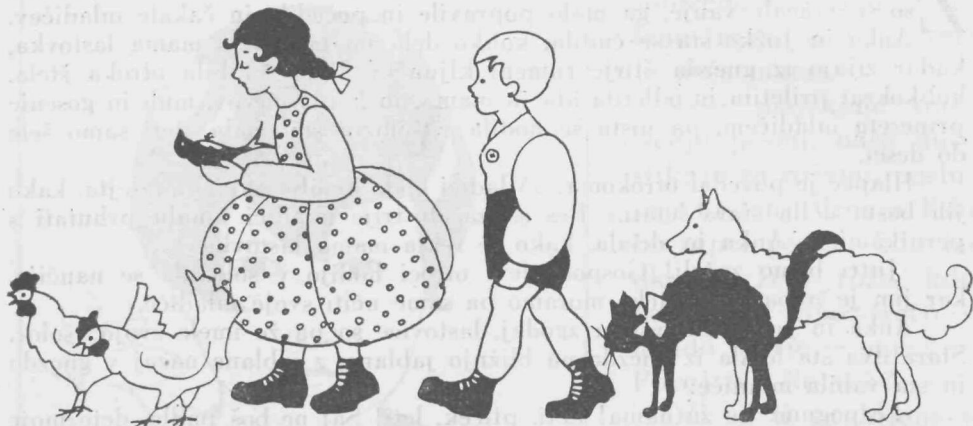
Ata in mama in tri sestrice lastovičice so že delali dolge polete in so se krmili in veselili. Četrta lastovičica je pa zletela le na drog brzojava, od tam pa na dvorišče in si ondi poiskala živeža in se kregala z vrabci.

Prišel je pa čas selitve. Lastovice so imele dolge vaje, dolge posvete. Lena lastovičica se pa ni udeleževala ne sej ne poletov. Odgovarjala je staršem, sestram, tetam in botram:

»Nisem tako neumna, da bi se gnala preko morja. Utonile boste!«

»Ti boš pa gladu umrla,« jo je svarila mama. »Ne bo zmiraj zeleno, ne bo zmiraj črvov ne muh.«

»Se bom že kako preredila! Skrbite ve same zase!« Tako je odgovarjala trmasta in lena lastovičica in se ni nič jokala, ko je odhajal ves lastovičji rod na jug. Gledala je za njimi in mahala veselo z belim robcem. Pa kmalu je videla, kako je sama. Napadali so jo vrabci in sinice, kosi so ji pa žvižgali: »Zakaj si ostala?«

In vreme se je brzo prevrglo. Bil je tak veter, da so ostale vse žuželke doma in da nista lastovici pomagala Anka in Jožko, bi bila grozno stradala.

Neko jutro je pogledala lastovičica preplašeno na dvorišče: vse je bilo postlano kakor z gosjim puhom... Kosi so trkali s kljunom na okna hiše. Anka in Jožko sta postavila nad okno strešico in ondi nasula kaše. Priletavale so prezimovalke, ščebetale, se zahvaljevale in odletavale. Lastovičica se je pa tresla od mraza. Zdaj je vedela, zakaj je odletel njen rod... Mraz, mraz je hujši ko lakota!

Anka in Jožko sta pobrala prezeblo ptičico, jo grela in ji vlila v kljun gorke kave. Pa je lastovičica samo obrnila oči in leno spustila peroti.

Pokopala sta leno lastovičico na vrtu. Maček in pes ter par radovednih kur je šlo za pogrebom. Vrabci so pa čivkali slabo pogrebno pesem:

»Oj mlada, premlada si morala umreti,
ker nisi hotela na jug poleteti!«

† Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

15. Senožeče.

(Nadaljevanje.)

Tudi protestantovstvo se Senožeč ni ognilo. Leta 1562. je potoval Štefan Konzul z Jurijem Zvečičem po Slovenskem zaradi tiskarne za slovenske, hrvaške in srbske knjige. Ustavila sta se v Razdrtem, v Senožečah, na Reki in v Pazinu, kjer je bil Zvečič rojak. Leta 1575. ga nahajamo v Senožečah, kjer oznanjuje čisti evangelij — Lutrove nauke. Iz Senožeč je zahajal tudi v sosednje kraje, posebno v Vipavo, kjer je bilo luteranstvo tako razširjeno, da je trdil škof Tavčar: »Vsi Vipavci so sumljivi krivoverstva.« Še huje je bilo poročilo cerkniškega župnika Andreja Puca o Idriji: »V nemški Idriji so sami krivoverci.« Tudi njim je pridigal Zvečič.¹

Senožeško šolo so imeli izprva v rokah duhovniki; tako poroča šolska kronika. Kdaj ravno so začeli poučevati, ni nikjer povedano. Kronika omenja leto 1810. kot začetek redne šole. Poučevali so pa gotovo že tudi prej, vsaj leta 1792.; izkazi ustanovljenih šol že omenjajo tudi Senožeče. Prvi svetni učitelj v Senožečah se omenja leta 1817. Bil je to Josip Miklič. Pravega šolskega poslopja v začetku ni bilo. Šola se je potikala kot siromašna pastorka po hišah. Leta 1870. so kupili za šolo Jurcovo hišo. Radi naraslega števila otrok je bilo pa treba hišo temeljito predelati. Seveda, vedno »statljivi uradni šimel« je izvršitev načrtov tako lepo zavlačeval, da se je posrečilo šele leta 1876. spraviti šolo, otroke in učiteljstvo pod streho. S svojim šolskim poslopjem se zdaj trg res lahko postavi.

Med sovražne sile, ki so pritiskale na senožeško okolico in trg, štejemo tudi nikdar site Benečane. Cesar Maksimilijan I. se je leta 1508. zapletel z njimi v dolgotrajno vojno, ki je trajala z malimi presledki do leta 1517. V teh nemirnih časih je Notranjska mnogo trpela.

Benečani so bili cesarju Maksimilijanu zaprli pot, da ni mogel v Rim, kjer bi ga bil rimski papež kronal za cesarja. Ker ni mogel v Rim, si je sam pridejal slovesno naslov rimskega cesarja. Naslov izvoljenega rimskega cesarja so potem obdržali vsi njegovi nasledniki.

Cesarska vojska je bila na Tirolskem premagana. Benečani so poplavili Primorje in pridrli do Postojne. Cesarske vojne se je udeleževal tudi ljubljanski škof Krištof Ravbar. Leta 1511. je pridrl benečanski vojskovodja do Postojne. Po Notranjskem je moril in plenil, dokler ga ni grof Frankopan zvalil v zasedo in ga pri Senožečah tako potolkel, da se je rešil le poveljnik Civrano in nekaj vojakov. Ljubljanski škof Ravbar se je polastil Vidma in Gradišča. Potem so napeli vse sile Benečani, da si osvoje zgubljene kraje. Benečani so Frankopana ujeli in odpeljali v Benetke. Ko je o tem zvedela njegova soproga, je hitela v Benetke. Z zvižaco je znala premotiti stražarje, v katero je prišla s svojim služabnikom. Tu se je oblekla v služabnikovo obleko, svojo pa je dala soprogu in sta odšla. Služabnik je ostal v viteški opravi v ječi. Blizu ječe je čakala oba ladja, ki ju je odnesla domov. Drugi dan je srečno pobegnil tudi služabnik.² (Konec prihodnjič.)

¹ Trubarjev Zbornik, 82.

² Blätter aus Krain, 1862, 55.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Otrok.

(Nadaljevanje.)

Garjev otrok se glavnika boji.
Opečen otrok se ognja boji.
Opečen otrok še v hladno južino piha.
Bogati otroci in kajžarske hiše se hitro
postarajo.
Zgodaj zreli otroci kmalu pomrjô.
Najmlajši otroci morajo najprej v kraj.
Ni otroka tako grdega, da bi se materi
ne zdel lep.
Brez otrok — brez rok.
Dobrih otrok ni nikoli preveč.
Mali otroci sesajo na materi, veliki na
očetu.
Otroci store dom prijeten, a tudi žep
prazen.
Otroci so lestva v nebesa.
Otroci so obroč na plotu.
Več ko je otrók, več očenašev pri mizi.
Več ko je otrók, več angelov pri hiši.
Otroci jedó le enkrat na dan.
Otroci ne vprašajo, kje kruh raste.
Otroci si ne režejo sami kruha.
Otroci ne smejo vedeti, da imajo starši
denar.
Otroci otroško ravnajo.
Otroci se rajši učé z očmi ko z ušesi.
Otroci zamolče, česar ne vedó.
Otroci molče, kadar imajo polna usta.
Otroci se govoriti kmalu nauče, mol-
čati dolgo ne.
Bolj ko otroka pomiluješ, huje se joka.
Ako otroci jokajo, matere pojó.
Otrokom pomaga, če je jabolko na šibi.
Otroci in puške se zad ravnajo.
Otroci, ki večkrat kaj najdejo, radi
kradejo.
Otroci vprašujejo, stari svetujejo.

(Konec.)

Drobiž.

Kako lovijo tigre?

Tiger ni samo najkrvoločnejša, am-
pak tudi najbolj zvita in zahrbtna zver,
zato je lov nanj med vsemi lovi naj-
opasnejši. V Indiji, kjer je prava do-

movina tigra in kjer trpe domačini naj-
več škode, prevladuje tak strah pred
njim, da štejejo tigra nekateri celo
med božanstva, katerim se ne sme nič
žalega storiti. Radi tega je med doma-
čini jako malo lovcev na tigre in še
celó za gonjače jih je težko pridobiti,
razen za velike vsote. Razumljivo je
torej, da so se tega lova poprijeli v
prvi vrsti Angleži, ki kar iščejo, kje bi
dobili za svoje razvedrilo kako novo
vrsto športa. Med najpogumnejšimi
lovci na tigre je angleški kolonijski
častnik Rice, ki je ubil tekom svojega
življenja že 68 tigrov, 5 leoparda in 25
medvedov. Kadar gre na lov, vzame s
seboj več najboljših dvocevkv, mnogo
dobro plačanih gonjačev in celo tolpo
napol divjih in zelo pogumnih psov.
Navadno pa ga spremlja na lovu tudi
še mnogo njegovih prijateljev-soroja-
kov. Prvi spredaj gre navadno glavni
gonjač, ki ga v Indiji imenujejo »šika-
ri«. Ta skrbno opazuje sledove tigra
in vodi vso družbo do tigrovega skriva-
lišča. Ob tem gonjaču korakajo na levi
in desni Angleži z nabitimi dvocevka-
mi in takoj za njimi zanesljivi nosači
s puškami za rezervo. Nato sledi godba,
ki obstoji iz samih trobent, rogov ter
cimbala in ki neprestano svira. Za godbo
stopajo potem drugi, ki venomer stre-
ljajo s samokresi v zrak. Godbo spreml-
ljajo ob strani možje, ki so oboroženi
s sabljami in dolgimi sulicami. Čisto
zadaj pa stopajo oni, ki mečejo kame-
nje v velikem loku naprej v džunglo,
da tembolj preplašijo tigra. Od časa
do časa spleza kdo na drevo, da si ogle-
da, kje se takrat tiger nahaja. Vedno
pa skrbno pazi na to, da se od družbe
nihče tudi za par korakov ne oddalji.
Večje skupine ljudi, ki se bliža z ve-
likim truščem in vpitjem, se tiger ne
upa nikdar napasti, pač pa se je že
neredko pripetilo, da je planil iz zase-
de nenadoma in neslišno na posamezne
gonjače, ki so se oddaljili od ostale
družbe samo nekaj metrov. Angleški
lovci imajo namreč vedno težave z go-
njači-domačini, ki se le neradi drže di-

scipline in ki jih godba tako opogumi, da bi se najrajši razkropili na vse strani in bi vsak sam šel nad tigra. Pri lovu tudi skrbno preiščejo lovci vsa drevesa, ki se nahajajo ob vodah, ker se tigri med gostim vejevjem najrajši senčijo. Tiger pred tako skupino navadno vedno zbeži; če je pa ranjen, se ves besen zažene med ljudi, ki ga morajo hitro sprejeti s sabljami in dolgimi sulicami. Spretni lovci pa ga navadno že par korakov prej ubijejo, preden jih doseže, s tem, da ga ustrelje naravnost v glavo. Skrbno namreč pazijo na to, da ni koža čisto nič prestreljena, ker bi sicer mnogo zgubila na svoji vrednosti. V prejšnjih časih so lovci uporabljali za ta lov tudi slone, ker jim tiger ne more do živlega; začeli so pa to opuščati, ker so se izkazali sloni preveč neokretne.

Mesojedne rastline.

Nekam čudno se sliši, da so tudi med rastlinstvom taki zastopniki, ki se hranijo kakor živali izključno le z mesom. Semkaj spadajo rastline z imenom *Drosera muscipola*, *Pinguicula*, zlasti pa *Nepenthes*, ki šteje do 40 različnih vrst. List te zadnje je podoben vrču, ki doseže do 15 centimetrov višine, pri nekaterih vrstah na otoku Borneo pa celo do 40 cm. Ta list v podobi vrča se blesti v najlepših barvah in izceja na zgornjem robu sladek, dišeč med, da čimbolj privablja žuželke. Na dnu vrča se pa nahaja brezbarvna tekočina, ki je popolnoma brez okusa in ki kislo reagira. Ko prileti žuželka, privabljena od dišečega medu in lepih barv, na rob tega vrča, ji na silno gladki ploskvi takoj spodrsne, pa pade noter v tekočino, ki žuželko takoj omami. Za vsak slučaj pa še štrlijo na dolgem koncu roba majhne kocinice, ki onemogočijo vsak polet žuželki iz vrča. Tekočina potem žuželko razkroji, jo prebavi in odda sokove v rastlino; o ostankih pa ni nikakega sledu več. Tudi najmanjšega smradu ni opaziti potem v tej tekočini. Vsak tak vrč zamore v teku štirinajstih dni prebaviti do 32 kubičnih

centimetrov beljakovine. Zato je razumljivo, da povsod tam, kjer se te vrste rastline pojavijo, začena množina žuželk naglo padati, dokler iz tistega okoliša popolnoma ne izginejo.

Čudežna drevesa.

V Severni Indiji je drevo, ki oddaja električne udarce. Kdor se ga dotakne, dobi udarec. Moč udarca je odvisna od ure; največja je ob 2 popoldne. — V Nubiji v Afriki je pa drevo »sofar«, ki igra melodije, kar napravi na vsakogar nenavaden vtis. Odkod to? Neštete žuželke glodajo majhne vejice in napravijo odprtine v njih. Veter piha skozi nje in drevo igra. — V Kanadi je drevo, imenovano »kompasno drevo«. To pa zato, ker kažejo njegovi listi zmeraj proti severu in proti jugu. — V Arizoni v Ameriki je drevo, ki takoj strese svoje liste, če se ga dotakneš, in te zapodi proč s tem, da razširi gnusen smrad.

Narod, ki ne pozna prehlada,

so Eskimi, torej ljudje, ki živijo v najmrzlejših pokrajinah zemlje. Za to srečo se ima Eskimo zahvaliti svoji obleki, ki je tako ohlapna, da mu vedno obliva telo sveži zrak. To Eskima tako utrjuje, da mu ne škoduje noben mraz. Dojenčkov tam sploh ne zavijajo, ampak jih nosijo matere gole v kapuci svojega kožuha. Veliko pažnjo obračajo Eskimi na svojo obutev, ki je (edina na svetu) v resnici nepremočljiva. Svoje škornje izdelujejo namreč iz kože morskega psa. Ohranijo jo mehko z žvečenjem. In sicer je to ženski posel. Prva dolžnost žene zjutraj je, da dobro prežveči moževe škornje. In to je druga dobra stvar, ki jo imajo Eskimi pred drugimi narodi: zdrave in močne zobe. Z neprestanim vdihavanjem mrzlega zraka in z vedno vajo zob v žvečenju si ohranjajo Eskimi do smrti izborne, zdrave zobe. Zobobola in zobne gnilobe ne poznajo. Nogavice izdeluje Eskimo iz kože severnega jelena, in sicer tako, da pride dlaka na notranjo stran. Nogavice in škornje pa obesijo zvečer

nad oljno svetiljko, da se posuše. Razen tega ohranja Eskimu zdravje snežnica, ki je mnogo popijejo.

Snežna miš (*Arvicola nivalis*).

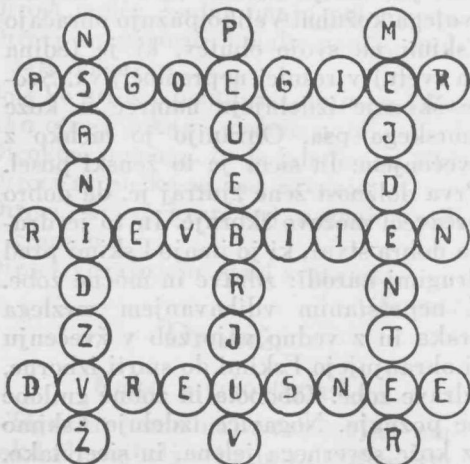
To je popolnoma druga vrsta miši, kot so one bele miši, ki jih kažejo komedijanti. Ta živi samo na gorah v največjih višinah. Odkril jo je Martinš blizu najvišje točke v Bernskih Alpah. Sicer je ta miš proti mrazu neobčutljiva, vendar ji nudijo tudi te višine precej gorkote. Podnevi izžareva na snegu solčna toplota, ki je jako izdatna, ponoči se pa miši zarijejo globoko pod sneg, kjer dobivajo toploto od zemlje.

Srce

je najboljši stroj. Ali tega ne verjameš? — Glej, pri nekaterih gre ta stroj 70 do 80 in še več let brez prenehajanja in brezhibno. Hitreje kot nihalo pri uri tolče in utriplje, in sicer na uro okrog 5000 krat. Kdor doživi starost 60 let, mu je srce udarilo vsega skupaj 2 milijardi 625 milijonov in 800 tisočkrat. Kako krasen in vzoren motor je to, ki nam ga je podaril Stvarnik!

Uganke, skrivalice in drugo.

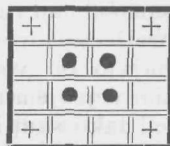
1. Križi.

Pazi, da je uganke sestavljena iz križev! Začni pri S.

2. Številnica.

(L. J., V.)

Števila: 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 vstavite v polja tega pravokotnika tako, da bo vsota v vseh vodoravnih, navpičnih, diagonalnih vrstah ter še s križci in pikami označenih poljih znašala število 98.

3. Slavec.

Sestavi te zloge v pesem! Ako dobro pregledaš sliko, ti ne bo težko najti pravo razvrstitev.

Rešilci in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 10 dni po izidu lista in se objavljajo le imena onih rešilcev, ki bodo rešili vse zagonetke — v prihodnji številki. — Kdor je izžreban, naj javi na upravništvo Vrta (v Ljubljani, Sv. Petra c. 80) — ne na uredništvo! — kaj želi za nagrado.

Rešitve v 8. številki:

1. Vprašanje.

Najvišje nad morjem ležeče glavno mesto Evrope je Madrid (650 m).

2. Vremenska uganke za april.

April je četrti mesec v letu; zato vzamemo vsako četrto črko. Začnemo pri SI ter dobimo: Slana v aprilu je bolj nevarna kot poleti toča in suša soparna.

3. Kamenje.

Začneš pri najmanjšem kupu kamenja in greš po velikosti kupov naprej. Vzemi najprej štiri črke enake vrste in nadaljuj v tem redu, kakor kažejo pike, pa dobiš: »Tudi najtrši kamen se da zdrobiti.«